

VAST COMITÉ VAN TOEZICHT
OP DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

Toezichtonderzoek (2009.195)

Verslag van het toezichtonderzoek over de werking van de Veiligheid van de Staat en de ADIV betreffende de uitvoer van materiaal naar Iran

In mei 2009 werd de minister van Klimaat en Energie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers bevestigd over de uitvoer naar Iran in 2005 van een 'tabletteermachine voor grafiet' (in feite ging het om een rotatiepers voor de aanmaak van graffiettabletten). Blijkbaar zou de Commissie van advies voor de niet-verspreiding van kernwapens (CANVEK) in dit dossier eerst een positief advies hebben geformuleerd dat nadien werd veranderd in een negatief advies. De minister antwoordde dat de oorspronkelijke bestelling geen risico op nucleaire proliferatie inhield, maar dat dat wel het geval was toen die bestelling werd gewijzigd.¹ Alhoewel hij het antwoord van de minister voldoende duidelijk achtte, wenste de toenmalige voorzitter van de Senaat alsnog een onderzoek naar de rol van de Veiligheid van de Staat in het betrokken dossier en, indien mogelijk, naar de vraag of de controleprocedures door iedereen in acht waren genomen.

Het Vast Comité I is uiteraard niet bevoegd om een technisch oordeel te vellen over de adviezen van de CANVEK en mag evenmin de gegrondheid beoordelen van de beslissingen van de bevoegde overheden inzake de uitvoer van materialen. Het toezichtonderzoek beperkte zich dan ook tot de vraag of de inlichtingendiensten in het bezit waren van relevante informatie en analyses betreffende het dossier en of ze deze informatie en analyses op passende wijze aan de bevoegde overheden hebben bezorgd.²

¹ *Hand.* Kamer, 2008-2009, 52 COM 557, 12 mei 2009, nr. 13174, 23.

² In dit onderzoek vroeg het Comité aan de VSSE en de ADIV om een kopie van de notulen van de vergaderingen van de CANVEK. De ADIV bezorgde onmiddellijk de gevraagde documenten. De VSSE liet echter weten dat zij – op grond van het huishoudelijk reglement van de CANVEK – de documenten niet kon bezorgen zonder de voorafgaande toestemming van deze commissie. Het Comité kon zich niet vinden in dit standpunt. Artikel 33 W.Toezicht verleent

1. DE FEITEN

De CANVEK is een orgaan dat voorafgaand aan de uitvoer van 'kernmaterialen, kernuitrustingen, technologische kerngegevens en hun afgeleiden'³ een advies moet verlenen aan de bevoegde Gewestminister. Het adviesorgaan is samengesteld uit twaalf leden waaronder een vertegenwoordiger van de VSSE en van de minister van Landsverdediging (te weten, een officier van de Strijdkrachten als effectief lid of een personeelslid van de ADIV als plaatsvervanger).

Op 1 maart 2005 moest de CANVEK zich buigen over een vergunning tot uitvoer van een rotatiepers naar een Iraans bedrijf. Op die vergadering waren de vertegenwoordigers van de VSSE en van de ADIV aanwezig. Deze laatste vestigde de aandacht van de commissie op een aantal belangrijke punten. Zo meende hij dat het niet uitgesloten was dat, in het geval waarin de gevraagde uitrusting niet de eigenschappen voor nucleaire toepassingen bevatte, Iran deze uitrusting ter plaatse kon aanpassen of het benodigde aanvullend materiaal voor dergelijke toepassingen via andere bronnen kon verwerven.

De vertegenwoordiger van de VSSE beschikte over bijkomende informatie: Frankrijk had eerder al een uitvoervergunning naar het betrokken Iraans bedrijf geweigerd in een exportdossier met betrekking tot grafietblokken met een hoge zuiverheid.

Mede op basis van de gedetailleerde, technische gegevens die waren meegedeeld door de exporteur zelf, kwam de CANVEK echter unaniem tot het besluit dat de machine niet kon dienen voor nucleaire doeleinden. Omdat de betrokken uitrusting dus niet beoogd werd door de 'guidelines' van de *Nuclear Suppliers Group*⁴ noch door Belgische wetgeving ter zake, verklaarde de CANVEK zich onbevoegd.⁵ Ze formuleerde dan ook geen

het Comité het recht om alle teksten die het noodzakelijk acht voor het vervullen van zijn opdracht te laten overleggen.

³ Wet van 9 februari 1981 houdende de voorwaarden voor export van kernmaterialen en kernuitrustingen, alsmede van technologische gegevens en K.B. van 12 mei 1989 betreffende de overdracht aan niet-kernwapenstaten van kernmaterialen, kernuitrustingen, technologische kerngegevens en hun afgeleiden.

⁴ Zie hierover VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2005*, 29.

⁵ In deze zaak heeft de CANVEK zich strikt beperkt tot haar wettelijke bevoegdheid van advies inzake de uitvoer van nucleaire wapens en nucleair materiaal. Ze heeft zich dus niet uitgesproken over de mogelijke ballistische toepassingen van het door Iran bestelde materiaal, aangezien dit aspect ressorteert onder het controleregime voor de uitvoer van rakettechnologie en -onderdelen (MTCR) en niet onder het non-proliferatieverdrag. Het MTCR is een informele

advies en het dossier werd – samen met de notulen van de vergadering – doorgezonden naar de bevoegde Gewestminister. De minister besloot dat er voor het geïmporteerde materiaal geen voorafgaande vergunning moest worden afgeleverd. De pers werd in de loop van 2005 door de Belgische exporteur aan het Iraanse bedrijf geleverd.

In april 2006 ontving dezelfde firma een nieuwe bestelling van het Iraanse bedrijf, ditmaal voor wissel- en ciseleerstukken voor de eerder geleverde rotatiepers. De firma diende daarop een nieuwe vergunningsaanvraag in bij de CANVEK. Het secretariaat van de commissie verwees de exporteur door naar het Vlaams Gewest voor verder onderzoek. In juli 2006 liet de Vlaamse overheid aan de exporteur weten dat er geen vergunning of uitvoercontrole vereist was. Om de bestelling te kunnen uitvoeren, vroeg de Belgische firma aan zijn klant de schema's van de gewenste onderdelen op. Bij nazicht van die documenten stelde de producent vast dat er mogelijk wel een probleem was. De exporteur bezorgde deze bijkomende informatie aan het secretariaat van de CANVEK.

Op basis van deze nieuwe elementen legde het secretariaat de aanvraag van uitvoervergunning opnieuw voor aan de leden van de CANVEK. Tijdens de vergadering van 27 oktober 2006 werd het dossier besproken. Echter, omdat de afgevaardigde van de ADIV in die periode voor een opdracht van vier maanden in het buitenland verbleef, was de militaire inlichtingendienst niet vertegenwoordigd. Er werd ook geen vervanger gezonden omdat geen enkele andere medewerker van de dienst over de vereiste wetenschappelijke competenties beschikte. De ADIV gaf in deze dan ook geen advies.⁶

De CANVEK bracht een negatief advies uit. Volgens de commissie had de nieuwe aanvraag betrekking op producten die waren opgenomen in de bijlagen van het Koninklijk besluit van 16 juli 1993 en was hun uitvoer daardoor onderworpen aan bijzondere voorwaarden. De tweede bestelling van de Iraanse firma werd daarom geblokkeerd.

Het Vast Comité I kwam in dit onderzoek tot het besluit dat zowel de VSSE als de ADIV over relevante informatie en analyses beschikten in

groepering van landen die de doeleinden onderschrijven van non-proliferatie van onbemande dragers van massavernietigingswapens en hun nationale inspanningen ter voorkoming van de proliferatie van dergelijke dragers trachten te coördineren door middel van nationale stelsels van uitvoervergunningen.

⁶ Niettemin preciseerde de ADIV dat de vertegenwoordigers van Landsverdediging nadien werden ingelicht over het dossier en van de conclusies van de CANVEK. Aangezien zij zich konden vinden in het advies, hebben zij geen bezwaren geformuleerd.

verband met de bestelling van materiaal door een Iraanse firma. Deze informatie werd daarenboven ter beschikking gesteld van de bevoegde overheden zijnde de CANVEK, de minister van Justitie⁷, bepaalde buitenlandse inlichtingendiensten en – via de notulen van de commissie – de bevoegde gewestelijke overheid. Zij hebben in deze zaak dan ook aangetoond dat zij effectief de informatie-uitwisseling met de bevoegde Belgische instanties (zoals de CANVEK en de minister van Justitie) hebben verbeterd, ook al kregen zij hiertoe geen bijzondere instructies van de bevoegde ministers of van het Ministerieel Comité voor inlichting en veiligheid. Het Comité oordeelde daarom dat beide inlichtingendiensten *in casu* gehandeld hebben in overeenstemming met de opdracht waarmee ze zijn belast op het vlak van de strijd tegen proliferatie.

2. DE OPVOLGING VAN DE UITVOER VAN MATERIALEN NAAR ZORGWEKKENDE STATEN'

Mede op basis van voorgaande onderzoeken die betrekking hebben op de problematiek van de proliferatie, heeft het Comité een zicht verkregen op de wijze waarop de twee inlichtingendiensten in het algemeen de uitvoer van materialen naar zogenaamde 'zorgwekkende staten' benaderen.

Binnen ADIV staat een sectie in voor de regelmatige opvolging van de evolutie van bepaalde dossiers inzake de proliferatie van massavernietigingswapens en hun dragers. Sommige landen genieten daarbij de bijzondere aandacht. De ADIV is op de hoogte van de strategieën die door deze staten worden gebruikt om de uitvoercontrolestelsels te omzeilen. Het Comité was van oordeel dat de ADIV het onderwerp beheerst in al zijn aspecten (strategisch, diplomatiek, politiek, economisch, wetenschappelijk, technisch en militair).

Ook de VSSE heeft inzake proliferatie van massadestructiewapens en raketten bijzondere aandacht voor bepaalde landen. De VSSE is zich ervan bewust dat deze landen pogingen ondernemen om in België de kennis, de technologieën en de producten te verwerven om dergelijke wapens te verkrijgen. Om de embargo's en de controleprocedures te omzeilen worden omwegen gebruikt om dit materiaal en die kennis te verkrijgen, bijvoorbeeld door via schermvennootschappen producten voor 'tweeërlei gebruik' te bestellen. Sommige landen schrikken er niet voor terug om daarbij hun inlichtingendiensten in te schakelen. Ook in die optiek is het

⁷ In november 2006 richtte de VSSE een nota tot de minister van Justitie om hem op de hoogte te brengen van het exportdossier.

dus evident dat de VSSE, naast andere bevoegde instanties, betrokken wordt bij de controleprocessen.

3. WIJZE WAAROP EERDERE AANBEVELINGEN VAN HET VAST COMITÉ I WERDEN GEÏMPLEMENTEERD

Het Vast Comité I heeft meermaals aanbevelingen geformuleerd met betrekking tot de rol die de Belgische inlichtingendiensten kunnen spelen in het kader van de strijd tegen proliferatie.⁸ Het Comité greep dit toezichtonderzoek dan ook aan om een stand van zaken op te maken.

3.1. Een betere samenwerking met andere overheidsdiensten

Hoewel ze van hun respectieve ministers en van het Ministerieel Comité voor inlichtingen en veiligheid geen bijzondere instructies hebben gekregen, toonden de VSSE en de ADIV in deze zaak aan dat de uitwisseling van informatie met de bevoegde instanties zeer goed is verlopen.

Volgens het Vast Comité I is het echter wenselijk de samenwerking tussen de bevoegde overheden te versterken door samenwerkingsakkoorden te sluiten tussen de inlichtingendiensten, de CANVEK en de gewestelijke overheden.

3.2. Uitwisseling van geclassificeerde informatie binnen de CANVEK

Het Vast Comité I had aanbevolen om het voor de inlichtingendiensten en de administraties die binnen de CANVEK vertegenwoordigd zijn, mogelijk te maken geclassificeerde informatie uit te wisselen. Dit vereiste dat de leden van de CANVEK, haar personeel en haar correspondenten bij de Administratie der Douane en Accijnzen, over een veiligheidsmachtiging zouden beschikken. Bij Koninklijk besluit van 9 december 2008 werd bepaald dat alle effectieve, plaatsvervangende en waarnemende leden houder moeten zijn van dergelijke machtiging.

Dat geclassificeerde informatie *mag* uitgewisseld worden, betekent uiteraard nog niet dat dit ook effectief gebeurt. Daarom had het Comité aanbevolen dat de betrokken diensten een akkoord zouden sluiten conform artikel 14 W.I&V. Voor zover het Comité kon nagaan, bestaat er nog geen enkel protocol tussen de inlichtingendiensten en de overige diensten die binnen de CANVEK vertegenwoordigd zijn.

⁸ VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2005*, 16 en *Activiteitenverslag 2008*, 43 e.v.

De VSSE ziet geen nut in het sluiten van een samenwerkingsakkoord met de CANVEK. Het Comité daarentegen is van oordeel dat het wel degelijk noodzakelijk is om te bepalen op welke beveiligde wijze geclassificeerde gegevens kunnen doorgezonden worden naar de leden van deze adviescommissie.

3.3. De continuïteit van de vertegenwoordiging in de CANVEK

Het Vast Comité I had ook aanbevolen om er in de mate van het mogelijke over te waken dat dezelfde personen de continuïteit zouden verzekeren van de vertegenwoordiging van de inlichtingendiensten in de CANVEK en dat, in geval van afwezigheid van de vaste afgevaardigde, zijn vervanger zou worden ingelicht over de dossiers en adviezen die de vaste afgevaardigde behandelde.

Het Vast Comité I betreurt dat de enige medewerker van de ADIV die met deze materie belast was, door geen enkele bevoegde persoon kon worden vervangen op de vergadering van de CANVEK op 27 oktober 2006. Het Comité kan bijgevolg alleen maar zijn aanbeveling herhalen dat de ADIV zijn vertegenwoordiging zou moeten kunnen garanderen op alle vergaderingen.

3.4. Voldoende personele en materiële middelen

Het Vast Comité I heeft aangedrongen om aan de ADIV en aan de VSSE voldoende personeel en materieel toe te wijzen om deze diensten in staat te stellen hun wettelijke opdrachten op het vlak van de strijd tegen de proliferatie van niet-conventionele of zeer geavanceerde wapensystemen uit te oefenen. In verband hiermee benadrukte het Vast Comité I in zijn *Activiteitenverslag 2008* nog dat beide inlichtingendiensten voor deze materie heel weinig personeel ter beschikking stellen. Het Comité betreunde deze situatie en drukte zijn bezorgdheid hierover uit. Maar was de toestand verbeterd?

Het personeel van de nieuwe sectie binnen de VSSE die belast is met proliferatie en de contacten met de bij deze problematiek betrokken firma's, werd in 2008 nog aanzienlijk versterkt.

Op het niveau van de analyse wordt de proliferatie behandeld door een dienst die ook werd belast met de opvolging van de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel en georganiseerde misdaad. Een herstructurering van de analysedienst werd mogelijk gemaakt dankzij de rekruteringsplannen van de jaren 2003 en 2004. Deze rekruteringsplannen hebben toegelaten het onvolledige kader progressief aan te vullen.

Het Vast Comité I betreurde echter dat het opnieuw moest vaststellen dat er bij de ADIV een duidelijk tekort aan personeel was voor deze opdracht.

In 2008 heeft de ADIV nieuwe statutaire personeelsleden aangeworven en de sectie die belast is met de analyse van grensoverschrijdende fenomenen, enigszins versterkt.

Het Vast Comité I is van mening dat deze maatregel niet volstaat om alle aspecten van de problematiek te behandelen. Bovendien laten de rekruteringscriteria die voor de examens worden vastgelegd, niet altijd toe om mensen met de specifieke wetenschappelijke vaardigheden om dit bijzondere domein te volgen, aan te trekken. Het Vast Comité I stelt zich bovendien nog steeds de vraag of het salarisniveau voor een functie van analist bij de ADIV van dien aard is om hooggekwalificeerde wetenschappers aan te kunnen trekken.

4. AANBEVELINGEN

4.1. De samenwerking in het kader van de strijd tegen proliferatie

Het Comité is van oordeel dat het – niettegenstaande de vastgestelde verbeteringen – wenselijk is de samenwerking tussen de overheden die betrokken zijn bij de strijd tegen de proliferatie nog te versterken door middel van samenwerkingsakkoorden. Het Comité denkt in het bijzonder aan akkoorden van de inlichtingendiensten met het CANVEK en met de drie gewesten.⁹ Deze akkoorden, die gestoeld zijn op artikel 14 van de W.I&V, moeten onder meer duidelijk maken via welke kanalen geclassificeerde informatie kan worden uitgewisseld. Het Comité neemt zich voor eind 2011 na te gaan welke acties ter zake werden ondernomen.

Het Vast Comité I wil evenwel benadrukken dat het ontbreken van dergelijke akkoorden op zich geen obstakel vormt voor het meedelen van informatie aan de ministers en aan de bevoegde overheden en instanties.

⁹ Op 17 juli 2007 werd – in navolging van de Bijzondere Wet van 12 augustus 2003 – een samenwerkingsakkoord gesloten tussen de federale Staat en de drie Gewesten betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie evenals van producten en technologieën voor tweërlei gebruik en de toekenning van vergunningen in verband daarmee (BS 20 december 2007). De twee inlichtingendiensten beschikken echter ook over informatie die van nut kan zijn voor de gewestelijke overheden.

4.2. Een gegarandeerde vertegenwoordiging bij de CANVEK

Het Comité benadrukt het belang van de aanwezigheid van een lid van de ADIV op de vergaderingen van de CANVEK, alhoewel dit niet steeds het geval is. De inbreng van de militaire inlichtingendienst in dit adviesorgaan moet gegarandeerd zijn. Dit is uiteraard een van de gevolgen van een meer structureel probleem: de ADIV zet te weinig analysecapaciteit in voor de opvolging van de proliferatie.